

Un singulier pergami del Rei d'Arago, Alfons I, comte de Barcelona i marquès de Provença

En la tasca de redacció d'inventaris en què un arxiver cal que s'esmerci, tasca dissortadament no pas massa diària per a mi, han caigut a les nostres mans les sèries d'*Extrainventario* de la Cancelleria Reial, sèrie factícia, no inventariada mai i que reüní pergamins de procedència molt diversa i més d'una vegada, d'origen ben obscur.

Mentre fèiem un lleuger inventari de tal sèrie, ens trobàrem amb un pergami escrit en sentit vertical, amb marges molt escassos i, a més a més, opistògraf (amb molt poques i esvaïdes línies al dors). En cridà l'atenció de seguida la intitulació en català : N'Anfòs. Una vegada n'haguérem pres la breu nota per a l'inventari, el separàrem per a estudiar-ne el cingut que ben aviat ens semblà ben sorprenent, car, llegint-lo i rellegint-lo, va resultar que el que ens crèiem intitulació era no res menys que una invocació, o tal volta un *dirigitur*.

Abans de seguir avant cal llegir primer el document i per això en donem la transcripció :

N.Anfòs, gracia Dei, Rei d.Arago, comte Barchinone, marcès Provin-
cie. Sciatis quod Berengarius de Cleriana. acceptit de Poncius de Barberà
de vestro homine. lx. sous et .i. puli kavali et cubeo .i. et vestris directis
de vineas qui sunt in ipso Prad de vestra dominicatura, unde implevit .ii.
tonas et cepit de vestros lexius de homines de Ostafranchs .xx. migeres de
blad. Et de placitis qui fuerunt de homines de Terragone et de Berengario
de Pugol, vestro omine, cepit .lxxxv. sous et cepit de Guillelmo de Barberà.
.lx. sous et alia vice alios .lx. et media tona de vini et .i. bovo ; per hoc

quod Berengarius predicto mitunt furcivament suo vino in predicta tona de predicto omo vestro Guillelmo, qui dedit uno colp cum sua doladora in se ipsa tona. Per hoc racione illi fecit predictum malum.

Et sciatis, Domino, quod Berengarius predictus de Cleriana cum suos kavallarios et suos omnes venerunt ad vestrum palacium de Kabra et desvasiren et frangerunt illum et affogà vestra fusta et vestra ferrajes et, alia vice, de placitis qui fuerunt de omnes de Kapra, unde vos debetis avere .i. sous, non abebitis nisi .xxvi. sous de Pere de Ture. Et faciunt forcas et toltas et kestias perque (?) totis omnes dipergunt illis se ipsos et ipsum avere in alia partes. Et cepit Berengarius de Cleria (sic) de Arnallo de Valespinosa .c. sous et cepit Guillelmus de Concabela de Arnaldo de Valespinosa .cxx. sous. Et cepit Berengarius de Cleriana de Jovandi de Sauri .xii. sous et de Guillelmo clericus .xx. sous et de placitis alliis qui fuerunt de Bernardó de Plana et de Arnallo de Valespinosa et de Guillelmo clericus de clamidis de cucucies et de vi qui fuit effundatur in terra. Unde vos debetis abere .c. sous et illis fecerunt. ne placitum in absconso.

Et multis aliis placitis qui sunt in Cabra ut vos ni baiuli vestri non est demandat ni apelat ut vot (sic) abetis domnum (sic) de valent de .cc. sous et per vos, Domino, qui tranmitetis .i. segel a Berengario de Cleriana uti non fecisset nulla forceia a vestro omne Poncius de Barberà lançà per viltat ipsum segel et fecit firmare de directum per .ix. sous predicto Poncius et dixit Berengarius de Cleriana que de .i. anno ambiunt (?) luin (?) a.gitar atque mengar de cera que vos tramitetis ad illuam de vestros segels et viderunt et audierunt homines de Capra quod pater vester, comte de Barchinone, ne gità Bernadó de Concabella et sua mulier et sua familia in u vesper et albergà in ipso bosco de Jordà cum despensa que dedit (?) Petrus Berengario de suo proprio per amorem. Et cepit per forceia Berengarius de Cleriana inter duos locos dominicatura, una ante vila de Capra et alia subtus quollo de Sancta Maria de Pla. Et Bernardó de Concabella et Berengarius de Cleriana abent tolluta onore ad omnes de Capra et abent facta dominicatura que abent data a milites a Berengario de Sancta Columba et a suis sine consilio de comte, vestro pater de vos, Domino,

unde omnibus sunt totis destructis, per che, Domino abent a vos tolluta Chapra et ad illius opus alodio franc et chitio de .viii. anos, que ego Bertrandi de Villafrancha fuit baiuli.

Et cepit Bernardo de Concabella de Petro Bertrandi .x. morabatis et .i. archa de precium de .xx. sous et in antea cepit Bernadó de Arnallo de Munt Fred que cepit Bernard Concabela et missit in captivitate usque redemit .ccc. sous et in ante per Bernardo de Concabella et per sui stabilimente fecit Guillelmus de Zacirera de vestris directis .cl. sous de mel. de vestro decimo et in ante per Bernardo de Concabella fecit de male Raimundi de Turre a Raimundi d.Ondara de .cxxx. sous.

Et sciatis vos, Domino meo regio, quod ego Bertrandi de Villafrancha sum guaitat per mortem et avilad et malmendad per vestros directos que ego requirebat et per Bernardo de Conchabela tulit Guillelmi de Zacirera .i. puli kavali a n.Aiculina d.Almenara et homines de Cabra non ossunt clamare vobis per paor de istis kavallaris, per paor de pist (?) quar vos estis longe et illis sunt iusta nobis. Et per Bernardo de Conchabela tulit Ramondi de Turre et de alios kavaliis de Penedès a vestros homines : Pere de Val Lirana et Guillelmi et Raimundi Maestro (?) et Arnald Torner de mal de precium de .c. sous et per Bernardo de Concabela fecit de malum prior de Rivi de Birlas ad omnes de Capra de .ed. sous. Ista mala factum est facta. (AL DORS) (1) me in paramentum vestrum et de patri vestri... et per forcia quantitate (?) (2) tolra si vos quia non detis et de Guillelmo de Concabella et mater sua et Berengario de Cleria (sic) (3) de una finina (sic) que habuit intestada .c. sous et de alia homo quo voccant... (4) qui erat in... ad alios .c. sous... partem, Domino Regio, .xx. sous in (5) alia (?) pignora nisi a Do (sic) Domino Regioi. ... diner (?) .xi. 1.

Aquest document planteja una sèrie de problemes, des del de la datació fins al de tipus diplomàtic que el document pot representar, passant per l'interès que hi té la llengua així com per les institucions que hi fugren, sense oblidar els personalges que hi surten que son molts i tots amb una onomàstica ben perfilada.

1. ACA., Canc., Pergs. Alfons I. Extra-inventaris núm. 2069.

La data. — El pergami que estem estudiant no en té i no és fàcil de datar-lo exactament, encara que es poden determinar uns límits cronològics. Ha d'ésser posterior a 1168 any en què Alfons I començà definitivament a anomenar-ser Marquès de Provença i anterior, naturalment, a la seva mort, esdevinguda el 1196. D'altra banda, la datació del document es podria obtenir pels personatges que hi figuren, molts dels quals, però, no son d'eprou relleu per poder-los historiar; malgrat tot, ho intentarem més avall quan parlarem de cadascun d'ells. Com a conseqüència de l'anàlisi que amb més detalls podem trobar a l'apartat corresponent d'aquest treball, podem fixar millor la data: darreries del segle, vers l'any 1195.

Caràcter del document. — Després de llegit detingudament, hom veu que es tracta d'una lletra tramesa al rei per denunciar-li uns fets molt diversos que atropelladament han comés una sèrie de personatges, gairebé tots de segona fila. El document comença amb allò que en diríem l'adreça: « N. Anfòs... Marcès Provincie. ». Tot seguit ve la frase de coneixement general: « Sciatis... » sapiguen que Berenguer de Clariana.. i a continuació va enumerant les malifetes d'aquest, en deixar de complir, pel que es veu, les obligacions dels qui eren súbdits del rei, així com les d'altres. De tant en tant, l'autor del document — que trobem ben entrades bastants de línies —, es a dir, Bertran de Vilafranca, s'adreça al rei, anomenant-lo no pas pel seu nom, sinó en forma que vol ésser vocativa « Domino meo Regio ». Tal vegada es tracta d'un esborrany i no pas de la lletra que el propi rei havia de rebre; malgrat tot cal tenir en compte que el document es troba a l'Arxiu Reial, si bé no ens conta quan hi va entrar, car no duu les signatures antigues d'altres documents dels extràinventaris o dels propis documents conservats a la Cancelleria. El document, finalment, no té data, ni signatures. Ens sembla que modernament en diríem una « denúncia », feta per un fidel del sobirà al voltant de les malifetes dels seus súbdits.

Des del punt de vista paleogràfic, aquest document no té unes característiques massa pròpies i segueix els corrents de l'època. Es una escriptura de la fi del segle XII i els seus trets són de l'època d'Alfons I.

El que sobressurt més és la llengua en què està escrit, car el seu escrivà no dominava el llatí, llatinitzava malament i emprava moltíssimes paraules catalanes, que no cal subratllar, car es veuen ben clarament, i l'estudi de les quals ofereixo a qualsevol filòleg que s'interessi en això.

Personatges i institucions que compareixen en aquest document. — El primer personatge que apareix al document es el rei Alfons, I de Calalunya, que hi figura com a rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença. Era sobirà d'Aragó i de Barcelona, per ésser fill de Peronella i de Ramon Berenguer IV ; i de Provença, per les qüestions derivades de l'herència dels comtes de Provença, del tractat que signà Ramon Berenguer IV amb l'Emperador i de les paus signades amb els comtes de Tolosa ; després del 1168, el nostre rei s'anomena marquès de Provença : això es manifesta als nostres documents, ja que després de 1168 Alfons abandona definitivament el títol de comte i el substitueix pel de Marquès. Tots els documents evidencien el seu domini sobre el marquesat de Provença com demostren les seves intitolacions².

Cal remarcar, finalment, respecte a Provença, que el rei s'intitula marquès, emprant un mot la grafia del qual « marcès » crida l'atenció si hom ignora que en aquella època la síl·laba « ce » tenia, també en català, el valor de « que ».

L'atorgant del document és Bertran de Vilafranca. No és un personatge molt conegut, car n'hem trobat poc rastre : sabem pel Cartoral de Santes Creus³ que el 1178, ell i la seva muller, Laura, venen a aquest Monestir el que tenen o puguin tenir a Sant Pere de Gaià i hi signa tota la família : ell, Lambert, Arsendis, la seva filla, Berenguer de Vilafranca, segurament un fill seu, Gilia, dona d'Arnau de Montfred, i els seus fills i el gendre

2. Vegeu per ex. el *Liber Feudorum Major*. Ed. Miquel Rosell, Barcelona, C.S.I.C., 1945, passim.

3. UDINA, F. : *El « Llibre Blanch » de Santes Creus*, Barcelona, C.S.I.C., 1947, doc. 206.

d'aquesta : Pere, Guillem, Maria i Arnau. No sabem quina connexió podria tenir aquest Bertran de Vilafranca amb Berenguer de Vilafranca, el repoblador de Montblanc.

La relació que el nostre atorgant podia tenir amb el rei Alfons la ignorem, car per la forma en què actua sembla un encarregat pel rei dels seus béns, un representant seu, però no hi consta pas com a tal i fa la impressió simplement d'un denunciament, com amic del rei. Retinguem, però, que en una ocasió fa referència al temps en què ell era batlle : « de .viii. annos que ego Bertrandus de Villafrancha fuit baiulus ». Sembla, doncs, que ho fou, però, que en aquest moment no ho era, i per això no ho al·lega.

Un dels altres personatges que s'esmenten és Berenguer de Clariana, el qual més d'una vegada es esmentat molt clarament com a Cleria. El trobem citat en documentació dels cartorals de Santes Creus i de Poblet⁴. Es testimonia en un document de 1164, i més tard té sota la seva salvaguarda els fills i les filles de Pere d'Altarriba, el 1183.

S'esmenta així mateix al document que estudiem Berenguer de Pujol (o Pugol). Compareix en un document de 1194⁵ rebent la neta d'Arnau de Mur, anomenada Arsendis ; Berenguer és fill de Guillem. Actua de testimoni en un altre personatge que deu tenir relació amb un que figura també en el nostre document : Arnau de Concabella, que deu ésser parent del nostre Bernat.

Pere de Turre, o Pere de Torra, compareix en quatre documents, tres datats en 1194 i un altre sense data⁶ : ell i la seva dona reben unes vinyes a Tàrrega, en el primer document ; en el segon i tercer, Pere de Torra actua com a testimoni en unes donacions a favor de Bernat de Pella, també a Tàrrega i, finalment, en el document sense data figura com a

4. Ed. UDINA, doc. 263, i Ed. Pons, p. 59.

5. UDINA, *Cartoral de Santes Creus*, doc. 380.

6. UDINA, *Cartoral de Santes Creus*, docs 374, 376, 377 i 397.

posseïdor d'unes terres propietat de Santes Creus. Uns anys anteriors, un tal Ramon de Torra, tal vegada el seu pare pot ésser seguit en relació amb Santes Creus renunciant unes propietats a Ancosa i Vilademàger, al castell de Montornés. Té un germà anomenat Guillem ⁷.

Jovani de Sauri, és a dir, Joan de Saura, ens compareix en un document del 1188 ⁸; com a testimoni de la concòrdia de Cabra, de la qual parlarem extensament més endavant quan tractarem de situar històricament el document. Hi figura amb aquesta grafia : Iohannis de Sauri.

Bernat de Concabella : en sabem quelcom des de 1160, car al *Liber Feudorum Maior* ⁹ es fa referència d'un document que ens servirà després com a desllorigador tal volta de tota la qüestió que ens planteja el pergami que estudiem : es tracta d'un conveni fet entre Ramon Berenguer IV i l'abat del Monestir d'Albenga, segurament a petició i per exigència de Bernat de Concabella, document pel qual els dos primers convenen que reconixeran a l'esmentat Bernat els drets que pugui tenir sobre el castell de Cabra. Trobem altres dos Concabella, però distints : Pons, que apareix com a testimoni en 1199 ¹⁰, i Arnau ¹¹.

Arnau de Muntfred : només tenim una referència d'aquest personatge ; ens la dóna un document de 1188 ¹² i hi apareix com a marit de Gilia i hi figura com a testimoni. Signa amb ell Berenguer de Vilafranca.

Guillem de Çacirera : compareix a un document del 1187 com a prohóm, probablement de Cabra ; és una concòrdia ¹³.

7. Documents entre 1151 i 1174 a consultar al *Cartoral de Santes Creus*. Vegueu-ne els rics índexs onomàstics.

8. *Santes Creus*, doc. 298.

9. Doc. 254.

10. *Liber Feudorum Maior*, doc. 416.

11. *Cartoral de Santes Creus*, doc. 380, de l'any 1194.

12. *Cartoral de Santes Creus*, doc. 206.

13. *Cartoral de Santes Creus*, doc. 294.

Pere de Vallirana : al Cartoral de Santes Creus¹⁴ apareix un Ramon de Vallirana, com a testimoni, en u interessantíssim document relacionat amb tota la qüestió de Cabra, que és la concòrdia entre el Monestir de Santes Creus i els habitants de Cabra.

De Pere Berenguer, difícil d'identificar amb uns noms tant corrents com te, sabem només que signà — si es qués ell — l'any 1160 en la carta de població de Vencilló (l'antiga Avinsello), al sur de Juneda¹⁵.

Dels altres personatges que compareixen en el nostre pergami no en tenim esment en els cartorals i diplomataris que hem consultat i damunt dels quals tampoc no hem fet un estudi exhaustiu, sinó que ens hem fiat dels índexs. Es tracta de Pons i Guillem de Barberà, Arnau de Vallespinosa, Bernat de Plana, Berenguer de Santa Coloma, Arnau Torner de Mal.

Quant a les institucions¹⁶ que compareixen en aquest singular pergami, volem referir-nos a les més rellevants : naturalment que no direm res de la reialesa, ni del títol comtal i només farem una petita referència al de marquès de Provença. Aquest títol és emprat per Alfons I, segons sembla, per a diferenciar-lo del de comte que havien emprat els seus familiars, fins a Ramon Berenguer V, i que després usaran també altres sobirans. Des de 1168 s'anomena marquès.

Repetides vegades apareix la frase de « vestro homine », concepte feudal claríssim que s'aplica en distintes formes als homes que eren o havien d'ésser fidels al rei. Es « home » del rei Pons de Barberà, i també Berenguer de Pujol, personatges de segona línia, com ja hem dit. També son « homes » del rei : Guillem de Barberà, Pere de Vallirana i Guillem i Ramon Maestro.

14. Doc. 298.

15. FONT-RTUS : *Cartas de población y franquicia*, Madrid-Barcelona, C.S.I.C., 1969, vol. I, doc. 116.

16. Anem seguint les institucions segons apareixen en el document.

Igualment cal comentar o més ben dit subratllar el mot « dominicatura », terra que el senyor es reserva per al seu domini directe. Segurament es tracta de les propietats que tenia el rei a Cabra, i entre elles hi deu haver el « palacium » que és assallat i devastat.

Com a conseqüència de la senyoria que exercia el rei sobre els seus vassalls, hi tenia els drets d'herència, i d'ací l'al. lusió als « lexius » dels homes d'Hostafranchs.

No ens atrevim d'assenyalar aci l'expressió « homines de Terragone » en aquest apartat, car no sabem si es tracta d'un persobatge que es diu Tarragona, o bé d'uns homes que procedien de Tarragona.

Compareixen per dues vegades uns « kavallarios » que tenim la impressió que son gent d'armes a cavall i amb això volem dir que tal volta no són cavallers amb el sentit de « milites ». Fariem per tant una distinció que el francès medieval també té.

No sabem que es conegui aquest palau de Cabra, ja que ningú en diu res¹⁷ i sospitem que devia ésser una gran casa, d'aquelles que en moltes ocasions a l'alta Edat Mitjana en deien palaus; tal volta l'autor del document, per la seva part, també exagera la nota en assabentar-ne al rei i per fer més importants les malifetes de la picabaralla feudal de què tractem i fer que resti en pitjor lloc Berenguer de Clariana.

S'esmenten diverses vegades els « placita » : creiem que es tracta de l'acceptació d'aquest mot en el sentit de compromís, concòrdia, convinença o pacte. Així s'empra quan es tracta dels homes de Tarragona o dels de Cabra. Així mateix quant a Bernat de Plana, Arnau de Vallespinosa o de Guillem, clergue.

Cal citar també els impostos arbitraris i violències que imposen els malfactors del rei amb les seves « forcas et tollas et kestias ». Es de notar que la paraula « forcas » hi és per « forcias ».

17. Vegeu les conegudes monografies de Morera, Carreras Candi, Ribera,

Del que cal percebre en cas d'una dona adúltera, n'hi ha també un exemple, quan es parla de « cucucies ».

Amb el mot « segel » s'inicien unes frases molt difícils d'entendre i de les quals a la fi ens sembla que n'hem pogut captar llur significació per bé que resulta un xic arriscada : el mot s'empra com a document i com a signe de validació i és així amb aquest ordre. Primer se'n parla com d'una disposició donada pel rei a Berenguer de Clariana, al qual se li entrega el segell (es a dir, un document segellat amb una ordre : així ho suposem) : « et per vos Domino que transmitetis .i. segel a Berengario de Cleriana » ordenant-li « uti non fecisset nulla forcia a vestro omine Poncius de Barberà » llavors Berenguer « laçà per viltat ipsum segel » llençà el segell o el document de manera vil, injuriant... i obligà Pons de Barberà a pagar un impost arbitrari : « forcia ». Però el Clariana no en tingué prou, i encara feu més : segons sembla abans i la frase es ací molt obscura (tal volta durant un període de vuit anys ?) en ocasió de rebre altres documents (segells) del rei també feu cosa semblant llençant-los (« a.gitar ») i fent potser una cosa més grollera encara, es a dir, sembla que vol dir que el Clariana no solament va llençar (« gitar ») el segell sinó que se'l va menjar (« mengar ») i es va menjar (si es que efectivament és així) no pas el segell enter, sinó la cera... : « a.gitar atque mengar de cera que vos (el rei) tramitetis ad illum de vestros segels ». Tal vegada el « segel » vol significar l'objecte que portava l'enviat del rei per demostrar la seva autoritat.

Compareix de nou el comte de Barcelona, ara referit a Ramon Berenguer IV, el pare del nostre Alfons ; fou el comte el qui expulsà de Cabra en una altra ocasió, Bernardó de Concabella, l'altre malefactor denunciat per Bertran de Vilafranca ; els expulsà a ell, a la seva dona i a la seva família un dia a la vesprada. Com veiem la vivesa d'aquesta descripció és ben palesa.

S'esmenten en el pergami els dos llocs que Alfons I organitza amb un règim veïnal quasi municipal : Cabra i « subtus quollo de Santa Maria del Pla ».

Entre les malifetes que imputa Bertran a Berenguer de Concabella hi ha la d'haver convertit en domini propi allò que era del rei, en afirmar que de vuit anys ençà, des que Bertran de Vilafranca deixà d'ésser batlle, han convertit les propietats reials en un « alodio francho et chitio ».

Compareixen dues monedes distintes en el pergami : correntment la de compte, que es el sou. No cal donar explicacions sobre això car, es cosa molt corrent i conaguda (vint sous fan una lliura i dotze diners, un sou). Quant als morabatins podem dir que es tracta d'una moneda forta i d'or.

El que el document explica. — Per comprendre els fets que vol explicar el nostre pergami cal remuntar un xic més amunt : en un lloc estratègic, entre la Conca de Barberà i el Camp de Tarragona hi havia situat un castell que restablí, o construí si es que abans no existia, Borrell II, i formava part de la línia del Gaià¹⁸. El 980 el comte concedeix a Ervigí aquest lloc com a punt mes avançat de la Marca¹⁹, però Al-Mansur en el seu camí cap a Barcelona el destruí i el castell restà abandonat, segons suposa Font i Rius ; al s. XI, sense que sapiguem el perquè, l'adquireix el monestir genovès de Sant Martí d'Albenga. Però en 1160 en un conveni amb Ramon Berenguer IV, l'abat d'Albenga hi renuncia en favor del comte²⁰ que el rep amb la vila i habitants presents i futurs, (i així constitueix ja un nucli urbà²¹) de tal manera que 1188 una comunitat veïnal actua i litiga amb Santes Creus²². Però hi ha una dada anterior de molt d'interès : junt amb el document en que l'abat d'Albenga dóna el monestir a Ramon Berenguer IV hi ha cosit un pergami petit en el què hi consten els possibles drets de Bernat de Concabella²³. L'any 1194 es localitza el grup veïnal al damunt de la vila, i Alfons I amb això segueix, segons diu Font i Rius, una línia política d'emplaçaments estratègics ; el document salva els drets que pugui

18. FONT-RIUS : *Cartas de población...* vol. II, p. 739-740.

19. UDINA : *El Archivo Condal de Barcelona*. C.S.I.C., 1957, doc. 186.

20. *Liber Feudorum Maior*, doc. 254.

21. *Cartoral de Santes Creus*, doc. 205 i 207.

22. *Cartoral...*, doc 298.

23. *Liber Feudorum Maior*, doc. esmentat núm. 254.

tenir Sant Pere de Riudebitlles, drets que ignorem posat el cas que no fossin els de Bernat de Concabella que els hagués concedit, o els que encara hi pogués tenir el propi monestir d'Albenga²⁴.

Cal tenir present també que Berenguer de Vilafranca, no pas Bertran, rebé d'Alfons I un lloc en feude anomenat Santa Maria i aquest lloc no era altre que el Pla de Cabra²⁵.

En els darrers trenta anys del segle, trobem una sèrie de documents que ens fan entreveure la formació de Cabra com a entitat veïnal i d'importància, i sospitem que aquest camí és el que volien deturar els personatges que fan les malifetes que denuncia Bertran de Vilafranca, contra Berenguer de Clariana entre altres. No sabem quin paper juga aci aquest Clariana, però la denúncia de l'autor del nostre pergami es ben clara : Berenguier de Clariana s'apropia de les quantitats que els homes del rei han de donar a Alfons I (de seixanta sous, un pollí, una bóta i uns drets de les vinyes que són al Prat de la terra dominical), àdhuc s'apropia les herències dels homes d'Hostafranchs (?). La violència és a l'ordre del dia en aquella contrada i en aquells moments i el document ens en dóna una viva imatge : Berenguer de Clariana disposa del vi *furtivament* en relació amb les botes de Guillem de Barberà, home fidel al rei, donant un cop de doladora.

Però la violència va créixer i s'adreçà directament contra les mateixes propietats del rei : Berenguer de Clariana i els seus « kavallarios » (gent de cavall) s'arribaren fins al palau de Cabra, es a dir, la residència que el rei devia tenir a Cabra l'envairen i ho trencaren tot, cremaren els mobles i destruïren les collites i en una altra ocasió li estafaren al rei vint-i-quatre sous que havia de pagar Pere de Torra. I exigeixen impostos arbitraris i fan malifetes a Arnau de Vallespinosa i a Joan de Saura i la violència sembla que continua quan afirma el document que el vi va ésser vessat per terra.

24. FONT RIUS, *Cartas...*, doc. 200.

25. Doc. 143 de FONT RIUS, *Cartas...*

I es feren moltes altres malifetes a Cabra, sense que hi hagi hagut les conseqüents esmenes. Hom parla, segons sembla, d'un segell que no es veu clar si el porta Berenguer de Clariana o bé li fou donat a ell en relació amb Pons de Barberà ; sembla també que hom llençà el segell i feu signar l'esmena a Pons, però el paràgraf és molt obscur i no acabem d'entendre'n el significat. Aleshores Bertran de Vilafranca davant de tanta malvestat, sembla que invoca el que féu en altre temps el pare del rei, el comte Ramon Berenguer IV : aquest sobirà expulsà (se suposa de Cabra) Bernat de Concabella i la seva muller i la seva família. Però tot seguit tornà amb les violències fetes per Berenguer de Clariana en dos llocs distints, a Cabra i a Santa Maria del Pla.

Aleshores els dos personatges que fins ara hem esmentat, el Clariana i el Concabella, sembla que s'alien definitivament i defensant tal vegada alguns drets que aquest darrer devia tenir a Cabra (recordem l'apèndix del document que hi havia a la convenença feta entre el comte i l'abat d'Albenga), prenen als homes de Cabra llurs honors. Aleshores l'autor de la denúncia fa una al·lusió a quan ell havia estat batlle, vuit anys enrera. I el Concabella continua les seves malifetes : contra Pere Bertran i contra Arnau de Muntfred, el qual aquell redueix a captivitat fins i tant que no li redimeixi tres-cents sous.

Les queixes de Bertran de Vilafranca continuen, i exclama : « Senyor meu reial » i manifesta que ell mateix està amenaçat de mort i tractat de manera vil com a conseqüència de defensar els drets del rei i que els homes de Cabra estan esporuguits, car non « ossunt clamare vobis per paor de istis kavallaris... quar vos estis longe et illis sunt iusta nobis ». I aquest Concabella s'ha ficat amb els homes del Penedès i amb Ramon de Torra, Pere de Vallirana i Guillem i Ramon Maestre, àdhuc amb el prior de Riudebitlles. A la fi conta encara altres malifetes dutes a terme per Berenguer de Clariana.

El document, doncs, ens dóna una visió molt clara de les picabaralles i violències a què es lliuraren una sèrie de personatges relativament coneguts per la nostra història i que s'abocaren damunt dels pobres habitants

de Cabra, que després de tants esdeveniments havien arribat a la fi a gaudir d'un cert règim premunicipal, segons la carta de població de 1194²⁶ i després d'haver aconseguit d'estar en pau amb el monestir de Santes Creus per la convenença de 1188²⁷ ja que suposem, després de l'estudi que hem fet, que el nostre singular pergami cal que sigui datat vers la fi del s. XII i, per descomptat, amb posterioritat a 1194. Així ho veiem nosaltres, si bé hom podria trobar arguments per a creure que aquesta carta de població és la conseqüència dels aldarulls que recull tan bé aquest document, produïts contra els homes de Cabra per Clariana i Concabella especialment.

A nosaltres, però, ens sembla que, estudiant bé la qüestió, podria ésser que lesionats els interessos del Concabella, que ja no es esmentat a la carta de població, a diferència de la carta de donació de l'abat d'Albenga, en la que en document adjunt, com s'ha dit, es salven els drets que pugui tenir Bernat de Concabella, aquest es llençés a la violència. Hi ha, però, una petite dificultat : si en 1160 — data del document de l'abat amb Ramon Berenguer IV²⁸ — a Bernat de Concabella se li reconeixen uns drets, ¿és possible que cap al darrer decenni encara visqui i pugui fer tantes malifetes ? Si pensem que en 1160 té trenta anys, després del 1194, en tindria seixanta-quatre, edat moll alta per a aquella època. No tenim més dades per a poder-ho aclarir i només se'ns pot ocórrer que tal vegada sigui un fill.

Frederic UDINA.

26. FONT RIUS, doc. 200.

27. *Cartoral...*, doc. 198, ja citat.

28. Doc. esmentat del *Liber Feudorum Maior*, nùm. 254